

Olli Jakonen, Mervi Luonila, Vappu Renko ja Anna Kanerva¹

KATSAUS KORONAN VAIKUTUKSISTA TAITEEN JA KULTTUURIN ALOJEN TOIMINTAEDELLYTYKSIIN JA KULTTUURIPOLITIikkaAN SUOMESSA

An overview of the impacts of the COVID-19 pandemic on the fields of art and culture and cultural policy in Finland

In 2020, the COVID-19 pandemic has affected the production, consumption, and participation in arts, culture, and creative industries globally in many ways. This overview illustrates the pandemic's impacts in the fields of arts and culture and cultural policy in Finland.

Cultural policy actions taken by different countries in response to the pandemic are framed by varying national characteristics and social and economic contexts. In Finland, the relatively stable and inflexible cultural policy context is characterized for example by multiple funding sources and the established role of the state and municipalities.

In response to the pandemic, key cultural policy measures in Finland include the collecting of information and devising supporting initiatives, in cooperation with different actors. Pandemic has made the arranging of many arts and cultural activities difficult or impossible. It has also affected one of the key cultural policy aims: citizens' possibilities to participate in arts and culture.

The impacts of the pandemic have varied significantly in different fields of arts and culture. Further research is needed, as the economic, social, and cultural implications of an ongoing pandemic cannot yet be comprehensively evaluated.

Keywords COVID-19, Finnish cultural policy, structures, funding

Johdanto

Koronapandemia on vuonna 2020 vaikuttanut merkittävästi taiteen ja kulttuurin tuotannon, kuluttamisen ja niihin osallistumisen tapoihin sekä tuonut esiin etenkin luovan alan haavoittuvuutta maailmanlaajuisesti (esim. Florida & Seman, 2020; Unesco, 2020). Suomessa pandemia on aiheuttanut muutoksia taiteen ja kulttuurin aloihin nopeasti ja monin tavoin maaliskuusta saakka. Pandemia on vaikuttanut myös hallituksen kulttuuripoliittisten tavoitteiden toteuttamiseen koskien esimerkiksi luovien alojen työpaikkoja tai kulttuuripalveluiden saatavuutta (ks. VN, 2019).

Suomen hallitus päätti 16.3.2020 ensimmäisistä toimenpiteistä koronapandemian torjumiseksi. Muun muassa julkiset sisätilat suljettiin ja julkiset kokoontumiset rajoitettiin kymmenen henkilöön. Toimenpiteet koskettivat hyvin suuresti myös taide- ja kulttuurialoja sekä kulttuuripoliittisten tavoitteiden toteuttamista. Esimerkiksi kirjastot, taide- ja kulttuurilaitokset, kulttuuritalot sekä harrastustilat joutuivat sulkemaan ovensa ja perumaan esitykset, näyttelyt ja tuotannot tai siirtämään ne tulevaisuuteen (VN, 2020a; Tulevaisuusvaliokunta, 2020). Toimenpiteet asetettiin 13. huhtikuuta 2020 saakka. Niiden voimassaoloa kuitenkin jatkettiin vallitsevan pandemiatilanteen vuoksi 13.

---

toukokuuta asti.

Toukokuussa 2020 laajamittaisista rajoittavista toimenpiteistä siirryttiin kohdennetumpiin toimenpiteisiin ja rajoituksia poistettiin asteittain. Tämä mahdollisti taide- ja kulttuuritilojen avaamista ja toiminnan järjestämistä – tosin määräysten mukaisesti rajoitetuille yleisömäärille. Suuret, yli 500 hengen yleisötapahtumat oli kielletty (OKM, 2020a). Käytännössä pandemia johti festivaalikesän perumiseen (vrt. Davies, 2020) ja vaikeutti tapahtumateollisuuden² toimintaa (Wirén ym., 2020). Marraskuussa pandemia kiihtyi jälleen, mikä sai aikaan esimerkiksi kirjastoja ja yleisötapahtumia koskevia rajoitustoimia.

Tilanteen ei odoteta paranevan lähitulevaisuudessa (esim. Mankkinen, 2020). Siten myös taide- ja kulttuurialan on sopeuduttava ”uuteen normaaliin”, jossa ihmisten väliset fyysiset ja sosiaaliset rajat ovat muuttuneet (ks. esim. VN, 2020a; 2020b; VM, 2020a).

Koronapandemia on heijastunut taide- ja kulttuurialojen tiedontuotantoon ja tutkimukseen. Kuluneen puolen vuoden aikana on julkaistu useita raportteja globaalin kriisin kulttuurisista ja kulttuuripoliittisista vaikutuksista esimerkiksi kulttuuriorganisaatioihin, luovaan talouteen ja kulttuuriyövoimaan (esim. Banks, 2020; Betzler ym., 2020; Comunian & England, 2020; Eikhof, 2020; Serafini & Novosel, 2020). Suomessa etenkin valtionhallinto sekä taide- ja kulttuurialan edunvalvontaorganisaatiot ovat toteuttaneet keväästä lähtien erilaisia tiedonkeruita ja kyselyitä tarkoituksenaan selvittää äkillisten taide- ja kulttuurialoille kohdistuneiden rajoitustoimenpiteiden vaikutuksia. Tulokset ovat nostaneet esiin erityisesti huomattavia talousvaikutuksia, joiden perusteella valtio on ryhtynyt erilaisiin politiikkatoimiin (esim. Compendium, 2020).

Taide- ja kulttuurialalla koronapandemia on vaikuttanut monin tavoin itse toimijoihin sekä yksittäisiin kansalaisiin taiteen ja kulttuurin koki-joina, käyttäjinä ja kuluttajina. Tässä katsauksessa tarkastellaan pandemian vaikutuksia kulttuuripoliittisiin toimenpiteisiin sekä taiteen ja kulttuurin toimijoihin sekä kulutukseen ja käyttöön vuoden 2020 aikana. Katsauksen aineisto-

na ovat taide- ja kulttuurialan tiedontuotanto ja tutkimus sekä koronapandemiaa koskeva uuti-sointi. Tiedontuotannossa keskitytään valtion sekä taide- ja kulttuurialan edunvalvontaorganisaatioiden tuottamiin kyselyihin.

On selvää, ettei pandemian yhteiskunnallisia ja kulttuuripoliittisia vaikutuksia voida nähdä kattavasti lyhyellä aikavälillä. Lisäksi vaikutukset voivat olla hyvin erilaisia toimialasta ja toimijasta riippuen. Katsauksen tarkoituksena on koota yhteen toteutettuja toimenpiteitä ja nostaa esiin yleisesti pandemian kulttuuri- ja taidealoille kohdistuneita vaikutuksia sekä hahmotella suuntaviivoja tuleville tutkimuksille.

Katsauksen johdannon jälkeen kuvaamme Suomen kulttuuripolitiikan ominaisia piirteitä ja nykytavoitteita koronapandemian aikaan saamien vaikutusten kontekstiksi. Kolmannessa osassa käymme läpi koronan aikana toimeenpantuja kulttuuripoliittisia toimenpiteitä liittyen tiedontuotantoon ja rahoitukseen. Keski-tymme sellaisiin toimiin, joilla on julki lausuttu yhteys juuri koronapandemiaan. Tarkastelu kattaa marraskuun 2020 loppuun mennessä käynnistetyt toimenpiteet, joita etenkin valtio sekä taide- ja kulttuurialan edunvalvontaorganisaatiot ovat toteuttaneet. Neljännessä osassa kuvaamme tiiviisti koronan vaikutuksia taiteen ja kulttuurin toimijoihin sekä kulttuuriin osallistumiseen ja käyttöön. Katsauksen lopuksi esitetään yhteenveto ja kartoitetaan tulevia tutkimustarpeita.

Koronapandemia ja suomalainen kulttuuripolitiikka

Koronapandemian vuoksi toteutetun ”kulttuuripoliittisen kriisinhallinnan” viitekehyksenä voidaan nähdä vaihtelevat kansalliset erityispiirteet ja yhteiskunnalliset tekijät (ks. Betzler ym., 2020). Suomen varsin vakiintunutta kulttuuripoliittista järjestelmää leimaavat esimerkiksi valtion ja kuntien vahva rooli, moniulotteinen rahoitusjärjestelmä, peliaktiivisuudesta riippuvien rahapelituottojen käyttö osana valtion kulttuurirahoitusta, taide- ja kulttuurilaitoksia tukeva valtionosuusjärjestelmä sekä niin kutsutun vapaan kentän merkittävä rooli (mm.

Kangas & Pirnes, 2015). Taiteen tukijärjestelmä on muotoutunut ajan saatossa taidekentän keskeisten instituutioiden, vertaisarviointielimien, järjestökentän sekä valtion korporatistisessa yhteistoiminnassa. Järjestöjen rooli on historiallisesti muodostunut erittäin merkittäväksi. (Esim. Heiskanen ym., 2005.)

Nykyhetken keskeisiin kulttuuripoliittisiin tavoitteisiin kuuluvat taiteellisen ja muun luovan työn edellytysten parantuminen, tuotannon ja jakelun muotojen monipuolistuminen, osallisuuden kulttuurin lisääntyminen, eri väestöryhmien erojen kaventuminen kulttuuriin osallistumisessa sekä kulttuurin perustan säilyminen vahvana ja elinvoimaisena (OKM, 2017).

Nämä kulttuuripoliittisen järjestelmän ominaispiirteet ja kulttuuripoliittiset tavoitteet vaikuttavat taiteen ja kulttuurin alojen toimintaedellytyksiin myös koronapandemian aikana. Perinteisesti suomalaista kulttuuripoliittista järjestelmää on leimannut vakaus ja vastustuskyky esimerkiksi poliittisille suhdannevaihteluille (ks. esim. Häyrynen, 2015; Saukkonen, 2014, ks. myös Kangas & Vestheim, 2010). Tällä hetkellä pandemia muodostaa yhden vallitsevaan järjestelmään vaikuttavan ja sitä haastavan ulkoisen tekijän.³ Samalla on mahdollista, että se avaa mahdollisuuksia uusille ajattelutavoille, toimintatavoille ja rakenteellisille muutoksille (ks. esim. Tulevaisuusvaliokunta, 2020). Kriisi on tilaisuus tarkastella nykyisiä kulttuuripoliittikan painopisteitä myös kriittisesti (Betzler ym. 2020, s. 15–16).

Pandemian johdosta toteutetut kulttuuripoliittikan toimet vaihtelevat eri maissa. Toimenpiteisiin vaikuttavat esimerkiksi valtion kulttuuripoliittinen rooli, pandemiaa edeltänyt julkisen talouden tilanne sekä työmarkkinarakenteet kuten itsensäyöllistäjien osuus yhteiskunnassa (ks. Betzler ym., 2020). Julkinen talous on ollut vaikeuksissa jo ennen pandemiaa: Suomen valtio ja kunnat joutuivat pandemiakriisiin tilanteessa, jossa velkaantuminen on jatkunut jo pitkään (mm. Tupala, 2020) ja esimerkiksi kunnallisten kulttuuripalveluiden resurssitilanne oli monissa kunnissa vaikea jo ennen koronaa (VN, 2020b). Taide- ja kulttuurialalle ovat ominaisia lyhytaikaiset työsuhteet, itsensä työllistäminen

sekä yrittäjyys (ks. esim. Pyykkönen, 2014). Itsensäyöllistämisen yleistymisen kuuluu viime vuosien merkittävimpiin työelämäntrendeihin (esim. Pärnänen & Sutela, 2014).

Kulttuuripoliittisia koronatoimenpiteitä Suomessa vuonna 2020

Maaliskuusta 2020 saakka valtio sekä useat muut toimijat kuten edunvalvontaorganisaatiot (mm. keskusjärjestöt ja ammattiliitot) ja säätiöt eri taiteen ja kulttuurin aloilla ovat käynnistäneet ja toteuttaneet omia toimenpiteitään koronapandemiaan liittyen. Keskitymmme tässä katsauksessa kahteen, selkeästi korostuneeseen toimenpiteiden osa-alueeseen: tiedontuotantoon ja rahoitukseen.

Tiedontuotanto

Huhtikuussa 2020 opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) avasi kyselyn koronaviruspandemian ja sen pitkittymisen vaikutuksista taiteen, kulttuurin ja luovien alojen toimijoiden toimintaan. Tietoa kerättiin ”sekä nopeiden johtopäätösten ja politiikkatoimien muodostamisen tueksi että pitemmän aikavälin politiikan ja toiminnan suunnittelemiseksi” (VN, 2020a). Arvioita pyydettiin vaikutuksista ajalla 15.3.–31.5. Kyselyn toisessa osassa pyydettiin arvioimaan vaikutuksia ajalla 1.6.–31.8. Julkisyhteisöille, yhdistyksille ja säätiöille, yrityksille sekä yksityishenkilöille ja työryhmille kohdistetun kyselyn kokonaisvastaajamäärä oli 1 559. Tulosten mukaan puolet vastaajista arvioi toimintansa vaarantuneen olennaisesti. Parhaimmaksi toimintakykynsä pandemian aikana arvioivat julkisyhteisöt. Toukokuussa OKM kysyi koronan vaikutuksista kuntien kulttuuritoimintaan (VN, 2020b). Tulokset osoittivat, että korona keskeytti kuntien kulttuuritoiminnan monilta osin. Samalla pandemian aikana kehitettiin tai vahvistettiin ”uusia toiminnan muotoja ja innovaatioita, kuten digitaalisia kulttuuripalveluita ja etäopetusta”.

Kevään 2020 aikana monet taiteen ja kulttuurin edunvalvontaelimet, yliopistot ja tutki-

muslaitokset kehittivät menetelmiä koronan vaikutusten seuraamiseksi ja arvioimiseksi kansallisesti, alueellisesti ja yksittäisten taiteilijoiden tasolla. Esimerkiksi Tilastokeskus aloitti virallisiin tilastolähteisiin sekä eri toimijoiden tilastoihin ja tutkimuksiin pohjaavan koronatilastotietojen keruun, joiden osana tarkastellaan kulttuuria ja vapaa-aikaa. Taiteen tiedotuskeskukset ovat arvioineet OKM:n tilannekuvakyselyn tuloksia eri taiteen ja kulttuurin alojen näkökulmista⁴, mikä heijastaa osaltaan järjestöjen ja julkishallinnon vuorovaikutusta. Lisäksi moni tiedotuskeskus on toteuttanut kyselyjä omilla toimialoillaan. Kyselyjen tulokset kuvaavat koronapandemian aiheuttamia vakavia vaikeuksia taiteen ja kulttuurin aloilla (ks. mm. Frame, 2020a; Music Finland, 2020a; Sirkuksen tiedotuskeskus, 2020; Tanssin Tiedotuskeskus, 2020; TINFO, 2020a).

Rahoitus

Maaliskuussa OKM, Taiteen edistämiskeskus (Taike) ja suuret suomalaiset säätiöt⁵ antoivat yhteensä 1,6 miljoonaa euroa hätäapua koronaviruksen puhkeamisesta kärsineille taide- ja kulttuurialan ammattilaisille. Tuki kanavoitiin nopeasti Taiken kautta lyhytaikaisina apurahoina hakijoille, jotka menettivät koronapandemian vuoksi taiteelliseen työhön perustuvia työtilaisuuksia tai ansaintamahdollisuuksia. (Taike, 2020a.)

Suomen hallitus pääsi huhtikuun lopulla sopimukseen julkisen talouden suunnitelmasta, jossa keskityttiin koronavirusepidemian aiheuttamiin kustannuksiin, sekä toisesta lisätalousarvioesityksestä vuodelle 2020. Kokonaisuuteen kuului yli 40 miljoonan euron lisämääräraha taiteen ja kulttuurin tukemiseen 31. toukokuuta 2020 asti (VN, 2020c).

Määrärahalisäysten myötä OKM jakoi keväällä korona-avustuksina lähes 11 miljoonaa kulttuurialojen yhteisöille sekä 21 miljoonaa kansallisille taidelaitoksille, valtionosuutta saaville museoille, teattereille ja orkestereille sekä taiteen perusopetuksen ylläpitäjille (OKM, 2020b, 2020c). Taike avasi korona-apurahojen hakukierroksen huhtikuun alussa ja teki avus-

tuspäätökset kuun lopussa. Uusi hakukierros avattiin toukokuun 2020 alussa. Näiden kahden haun kautta Taike jakoi yhteensä 10,3 miljoonaa euroa luovien alojen sekä kulttuuri ja taidealan ammattilaisille (Taike, 2020b).

Keväällä 2020 OKM linjasi, että kulttuurilaitosten sulkeminen ja tästä johtuvat mahdolliset toiminnan tai henkilöstön leikkaukset eivät vaikuta kulttuurilaitoksille myönnetyn valtiontuen määrään vuonna 2020 eivätkä ne johda maksujen takaisinperintään. Tämä heijasti harkinnanvaraisten avustusten järjestelmässä harvinaista joustavuutta. Paikallisella tasolla kunnat ovat jättäneet perimättä takaisin esimerkiksi avustuksia, joiden käyttötarkoitus on muuttunut tai hävinnyt koronakriisiin takia. Joissakin kunnissa kulttuuripalveluiden työntekijöitä on lomautusten sijasta siirretty muihin sopiviin tehtäviin kriisin hoidossa. (VN, 2020b.)

Lokakuussa 2020 OKM myönsi 7 miljoonaa euroa pandemiasta taloudellisesti kärsineille kulttuuritapahtumajärjestäjille. Apuraha suunnattiin sadalle vakiintuneiden tapahtumien ja festivaalien järjestäjälle, joiden tapahtuma joko peruttiin tai järjestettiin odotettua pienemmässä mittakaavassa kesä-, heinä- tai elokuussa 2020. Rahoitus kohdistettiin järjestäjien tukemiseen toiminnassaan ja valmistautumiseen kaudelle 2021. (OKM, 2020d.)

Joulukuun alussa eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen vuoden 2020 seitsemänneksi lisätalousarvioksi⁶. Lisätalousarvioesityksessä ehdotettiin 23 miljoonaa euroa koronavirus-tilanteesta johtuvien taiteen ja kulttuurin alan tulonmenetysten korvaamiseen ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen. Taikelle ehdotettiin 7 miljoonaa euroa jaettavaksi apurahoina taiteen ja kulttuurin alan henkilöille ja toimijoille. Lisäksi kompensoitiin budjettivaroin rahapeli-toiminnan tuottojen laskua opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Kompensaatiosta 75,2 miljoonaa kohdistuu taiteen edistämiseen. (VM, 2020c.)

Luovan talouden politiikasta vastaa OKM:n lisäksi osaltaan työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), mikä kertoo luovan talouden politiikan monialaisesta toteutuksesta (vrt. Florida & Seaman, 2020). Luovien alojen toimijat ovat

olleet myös TEM:n alla toimivan innovaatio- ja tutkimuskeskus Business Finlandin koronarahoituksen piirissä. Business Finland myönsi myös luovien alojen toimijoille esiselvitysrahoitusta sekä kehittämisrahoitusta liiketoiminnan häiriötilanteisiin (Business Finland, 2020). Alueelliset elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset) myönsivät kulttuuri- ja virkistyspalvelujen toimialojen yrittäjille kaikkiaan 4,8 miljoonaa euroa huhti-kesäkuussa 2020 (ELY-keskus, 2020).

Tiedontuotanto on ohjannut osaltaan rahoituksen kanavoittoa. Esimerkiksi Music Finland avasi koronakyselyn seurauksena uuden musiikkiviennin tukimuodon (Music Finland, 2020b).

Vaikutuksia taiteen ja kulttuurin toimijoihin sekä kulttuurin kulutukseen ja käyttöön

Koronapandemian vaikutukset suomalaisen taide- ja kulttuurialojen toimintaan ovat olleet huomattavia. Pandemia on vaikeuttanut taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämistä ja tehnyt sen osin kokonaan mahdottomaksi. Matkustamisrajoitukset ovat vaikuttaneet suomalaisten ja muiden toimijoiden kansainväliseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen taiteen ja kulttuurin aloilla. Pandemian vaikutukset ovat vaihdelleet taiteenalaista ja alojen toimintatarkenteista riippuen.

Kokoontumisrajoitusten voimaantulo vaikutti ensiksi erityisesti aloihin, joissa kontaktit ja fyysinen läsnäolo ovat työskentelyn ja yleisön kohtaamisen edellytys (Tulevaisuusvaliokunta, 2020). Näihin kuuluvat esittävät taiteet, kuten teatterit ja orkesterit, joiden toimintaa koronakriisi vaikeutti monin tavoin (TINFO, 2020b; Tilastokeskus, 2020). Musiikin alalla konserttien, keikkojen ja erilaisten tapahtumien järjestäminen tuli rajoitusten myötä mahdottomaksi tai vaikeaksi. Audiovisuaalisen taiteen kuten elokuvan alalla kokoontumisrajoitukset vaikeuttivat tuotantojen toteuttamista ja esimerkiksi kuvausten järjestämistä. Näillä aloilla moni taide- ja kulttuurialan ammattilainen ei

koronan ja sen aiheuttamien rajoitusten vuoksi voinut toimia ja tehdä työtään.

Tulonmenetykset ovat kohdistuneet myös visuaalisiin aloihin. Kuvataidekohteiden kävijämäärien on arvioitu laskeneen tarkoittaen alalle ”menetettyjä pääsylipputuloloja, taidemyyntiä, museokauppamyyntiä ja muita tulonhankinnan menetyksiä” (Frame, 2020b). Museot, galleriat ja näyttelytilat ovat joutuneet keskeyttämään tai supistamaan toimintaansa. Visuaalisten taiteiden alalla vaikutukset yksittäisten taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksiin voivat vaihdella paljonkin. Samoin esimerkiksi kirjallisuuden sekä arkkitehtuurin ja muotoilun aloilla korona on oletettavasti vaikuttanut käytännön työskentelymahdollisuuksiin vaihtelevammin kuin esimerkiksi esittävien taiteiden alalla.

Lyhyen aikavälin vaikutukset ovat kohdistuneet erityisesti taide- ja kulttuurialojen työllisyyteen: vuoden 2020 toisella neljänneksellä taidealojen työttömiä työnhakijoita oli Suomessa 57 prosenttia edellisvuotta enemmän, mutta työttömyyden kasvussa on eri taidealojen välillä huomattaviakin eroja (Tilastokeskus, 2020). Kansainvälisen tutkimuksen piirissä on arvioitu kulttuurityöntekijöiden hakeutuvan kulttuurisektorilta muille aloille koronan ja muiden kehityskulkujen kuten digitalisaation myötä (Betzler ym. 2020, s. 2).

Pandemia ja sen johdosta tehdyt rajoitukset ovat vaikuttaneet kulttuuripolitiikan keskeiseen päämäärään: kansalaisten mahdollisuuksiin osallistua kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen. Rajoitustoimet ovat vähentäneet kansalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua kulttuuriin esimerkiksi kirjastojen ollessa suljettuina. Ennen poikkeustilaakin esimerkiksi vähävaraisten sivistykselliset oikeudet ja mahdollisuudet itsensä kehittämiseen toteutuivat puutteellisesti (ks. Järvinen, 2020).

Samaan aikaan kulttuuritarjontaan osallistuminen kotoa käsin on kasvanut. Taloustutkimuksen kyselyyn vastanneista 56 prosenttia oli lisännyt joidenkin kotona kulutettavien kulttuurituotteiden käyttöä pandemian aikana. Etenkin suoratoistopalvelujen, fyysisten kirjojen sekä elokuvien käyttö kasvoi. (Kartastenpää, 2020.) Lukeminen on lisääntynyt sekä lapsiperheissä

että aikuisten keskuudessa (Lukukeskus, 2020).

Pandemia on saanut aikaan toimijakentällä myös uusia toimintamuotoja ja ansaintamahdollisuuksia. Unescon raportin (2020) mukaan korona on luonut mahdollisuuksia uusiin kekeiluihin. Digitaalisen teknologian käyttö ja kehitys taiteen ja kulttuurin aloilla on lisääntynyt. Korona on vauhdittanut teknologian hyödyntämistä myös tahoilla, joiden toiminnassa sen rooli on aiemmin ollut pieni. Esimerkiksi kunnissa on hyödynnetty digitaalista tuotantoa kulttuuripalveluiden tarjonnassa (VN, 2020b). On epätodennäköistä, että digitaalisten toimintamuotojen ansaintamahdollisuudet voivat sellaisenaan kompensoida luovan alan tulonmenetyksiä (vrt. Betzler ym., 2020, s. 1).

Koronapandemiaan vastaaminen on korostanut eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Ministeriö ja taide- ja kulttuurialat ovat tehneet yhteistyötä esimerkiksi tiedontuotannossa, ja yhteydenpito eri kulttuurialoihin on tiivistynyt. Esimerkiksi lokakuussa kulttuuriministeri perusti ”tapahtuma-alan pelastusryhmän”, jossa esimerkiksi musiikkiala on edustettuna (Nevalainen, 2020). Valtio ja säätiöt kokosivat yhteistä kriisirahoitusta taiteilijoiden tueksi. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta toivoo, että yhteistyö jatkuisi myös tulevaisuudessa: ”Perinteisen roolijaon kriittinen tarkastelu on alan kehittymisen näkökulmasta jatkossa tärkeää” (Tulevaisuusvaliokunta, 2020, s. 164).

Korona on siis vaikuttanut monin tavoin taiteen ja kulttuurin toimijoihin sekä kulttuuriin osallistumiseen. Toisaalta kaikin osin ei ole vielä selvää, mitkä ovat koronan vaikutuksia ja mitkä taas jo olemassa olleita, koronan vahvistamia ja esiin nostamia kehityskulkuja kulttuurisektorilla, kulttuuriryövoiman piirissä ja kansalaisten kulttuurin kulutuksessa (esim. Betzler ym., 2020; Banks, 2020).

Yhteenveto

Tätä kirjoitettaessa joulukuun alussa 2020 koko Suomen pandemiatilanne on vaikeutunut merkittävästi lyhyessä ajassa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2020). Koronan taloudellisten,

kulttuuristen ja kulttuuripoliittisten vaikutusten arvioidaan kertautuvan ja jatkuvan pitkälle tulevaisuuteen (ks. myös VN 2020a; 2020b). Tämä heijastuu monin tavoin myös taide- ja kulttuurialan toimintaedellytyksiin sekä taiteen ja kulttuurin osallistumisen ja kuluttamisen tapoihin – ja siten myös tarvittaviin politiikkatoimiin.

Tähän mennessä toteutettuihin keskeisiin koronan aiheuttamiin kulttuuripoliittisiin toimenpiteisiin kuuluvat harkinnanvaraiset kriisiavustukset ja tiedonkeruu. Eräs seuraus on ollut saajajoukon monipuolistuminen. Esimerkiksi OKM on myöntänyt avustuksia vuoden 2020 aikana lisätalousarvioiden kautta paitsi infrastruktuurille, laitosten ylläpitoon, yhdistyksille ja vapaalle kentälle, mutta myös yrityksille ja osakeyhtiöille, jotka eivät ole tavallisimpien ministeriön avustamien toimijoiden joukossa. Monialainen tiedontuotanto on lisännyt ymmärrystä taide- ja kulttuurialojen toimintarakenteista, esimerkiksi yritystoiminnasta tai freelance-lähtöisestä tuotannosta.

Kun akuutti koronakriisi on takana, sen vaikutusten lieventämiseen tähdänneet politiikkatoimet, kuten taide- ja kulttuurialojen lisärahoitus jäävät oletettavasti pois. Samaan aikaan taide- ja kulttuuritoimijat joutuvat sopeutumaan toiminnassaan ”uuteen normaaliin” (ks. esim. VN, 2020a; 2020b; VM, 2020a). Korona on saanut aikaan myös uusia toimintamalleja, joista osa voi jäädä pysyvämmiksi.

Suomen kulttuuripoliittinen järjestelmä on perinteisesti ollut jäykkä. Kulttuuripolitiikan harjoittamista viime vuosina haastaneet rahapeliteuottojen heikkeneminen sekä julkisen talouden kiristyminen eivät poistu pandemian jälkeen. Päinvastoin on oletettavaa, että julkisen talouden säästöpainet kasvavat entisestään. Tämä voi osaltaan heikentää taide- ja kulttuurialan toimintaedellytyksiä. Kulttuurialan ”kohotalonyhteys” kriisiytyvään julkiseen talouteen kuuluu tulevaisuuden avainkysymyksiin (Tulevaisuusvaliokunta, 2020, s. 162). Korona ja sen voimistamat jo olemassa olleet kehityskulut voivat myös vaikuttaa mahdollisuuksiin toteuttaa niitä kulttuuripolitiikan tavoitteita, joita on linjattu esimerkiksi voimassa olevassa hallitusohjelmassa (VN, 2019) sekä hallinnon toimesta

OKM:n vuoteen 2025 ulottuvassa kulttuuripolitiikan strategiassa (OKM, 2017).

Pandemia on herättänyt keskustelua taiteen ja kulttuurin merkityksestä ihmisille tässä hetkessä sekä välittömän kriisin jälkeen (ks. myös Banks, 2020). Keskustelussa on korostunut erityisesti taiteen ja kulttuurin merkitys hyvinvoinnille ja elämänlaadulle. Pandemian jälkehen kansalaisilla on jälleen laaja mahdollisuus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin, ja kysyntä saattaa kasvaa. Esimerkiksi Taloustutkimuksen kyselyyn vastanneista joka kolmas aikoo lisätä kulttuuritapahtumissa käymistä pandemian jälkehen verrattuna aikaan ennen pandemiaa. Joka toinen arvioi, että aktiivisuus palaa pandemiaa edeltäneelle tasolle. Aiempaa vähemmän tapahtumiin aikoi osallistua vain kuusi prosenttia. (Kartastenpää, 2020.) Tästä näkökulmasta yksilöt ja yhteiskunta voivat koronan jälkeen tunnistaa paremmin taiteen ja kulttuurin merkityksen.

Koronapandemian vaikutuksista kulttuurialalle Suomessa on tuotettu ja tuotetaan runsaasti tietoa. Oleellista on, miten tietoa käytetään kulttuuripolitiikan kehittämisessä nyt ja tulevaisuudessa. Vuonna 2020 hätäapuvälineitä koronakriisiin on muodostettu julkishallinnon ja kulttuurialan vuorovaikutuksessa, jossa pikakyselyistä on muodostunut keskeinen tietojen

keruun ja kommunikaation väline. Pitkäjänteinen tutkimus ei vielä ole ollut mahdollista. Tulevaisuudessa keskeinen kysymys on, miten tiede – kulttuuripolitiikan tutkimus mukaan lukien – vastaa koronan entisestään kiihdyttämään nopeatahtisen tiedonjulkaisemisen tarpeeseen ilman, että tieteen luotettavuus kärsii (ks. Kuorikoski, 2020).

Tässä katsauksessa esitettyjen havaintojen pohjalta tulevina tutkimustarpeina voidaan hahmotella ainakin seuraavia kysymyksiä:

- Millaisia vaikutuksia koronan kaltainen äkillinen muutos synnyttää taiteilijoiden ja muiden ammattilaisten työhön rakenteiltaan erilaisilla taiteen ja kulttuurin aloilla?
- Millaisia vaikutuksia koronalla on kulttuurin kulutukseen, osallistumiseen ja saavutettavuuteen?
- Millä tavalla korona vaikuttaa taiteen ja kulttuurin rahoitusrakenteisiin?
- Millaisia ovat koronan aiheuttamat pitkäkestoiset vaikutukset toimintaedellytyksiin taiteen ja kulttuurin eri aloilla?
- Mikä on ”uusi normaali”?

Lähteet

Banks, M. (2020). The work of culture and C-19. *European Journal of Cultural Studies*, 23(4), 648–654.

Betzler D., Loots, E., Prokūpek, M. Marques, L. & Grafenauer P. (2020). COVID-19 and the arts and cultural sectors: investigating countries' contextual factors and early policy measures, *International Journal of Cultural Policy*. DOI: 10.1080/10286632.2020.1842383

Business Finland (2020). *Liiketoiminnan kehitys-*

rahoitus häiriötilanteissa. URL: www.business-finland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/rahoitus/hairiotilannerahoitus

Compendium (2020). *Covid-19 Country Report Finland*. URL: www.culturalpolicies.net/covid-19/

Comunian, R. & England, L. (2020). Creative and cultural work without filters: Covid-19 and exposed precarity in the creative economy. *Cultural Trends*, 29 (2), 112–128.

- Davies, K. (2020). Festivals Post Covid-19. *Leisure Sciences*. DOI:10.1080/01490400.2020.1774000
- Eikhof, D. R. (2020). COVID-19, inclusion and workforce diversity in the cultural economy: what now, what next? *Cultural Trends*, 29 (3), 234–250. DOI: 10.1080/09548963.2020.1802202
- ELY-keskus (2020). *ELY-keskusten koronarahoituksen jakautuminen*. URL: www.ely-keskus.fi/ely-keskusten-koronarahoituksen-jakautuminen
- Florida, R. & Seman, M. (2020). *Lost art: Measuring COVID-19's devastating impact on America's creative economy*. Washington, DC: The Metropolitan Policy Program at Brookings. URL: www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/08/20200810_Brookings-metro_Covid19-and-creative-economy_Final.pdf
- Frame (toim.) (2020a). *Kysely koronaviruspandemian ja sen pitkittymisen vaikutuksista taiteen, kulttuurin ja luovien alojen toimijoiden toimintaan. Visuaalisen taiteen kentän vastaukset*. URL: www.frame-finland.fi/wp-content/uploads/2020/05/Raportti-OKM-koronakysely-2020_koonti-visuaaliset-taiteet_Frame-Contemporary-Art-Finland-1.pdf
- Frame (2020b). *Koronavirus horjuttaa kuvataiteen kenttää – tukirahoitus ja helpotukset vuokratuloihin auttaisivat kriisin yli*. URL: www.frame-finland.fi/2020/03/26/koronavirus-horjuttaa-kuvataiteen-kenttaa-tukirahoitus-ja-helpotukset-vuokratuloihin-auttaisivat-kriisin-yli/
- Heiskanen, I., Ahonen, P. & Oulasvirta, L. (2005). *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot*. Cuporen julkaisuja 6. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen edistämissäätiö.
- Häyrynen, S. (2015). *Kulttuuripolitiikan liikkuvat rajat. Kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Järvinen, I. (2020). Sivistykselliset oikeudet poikkeusoloissa – onko niitä? Perustuslakiblogi 11.4.2020. URL: www.perustuslakiblogi.wordpress.com/2020/04/11/iina-jarvinen-sivistykselliset-oikeudet-poikkeusoloissa-onko-niita/?fbclid=IwAR04rRcGU54ch7HvzJ0uPcH30oRuYIRf_mpm7UrprFu_Ff_NhvOnChFsW1g
- Kartastenpää, T. (30.11.2020) Joka kolmas aikoo lisätä kulttuuritapahtumissa käymistä pandemian jälkeen – Tutkija ”Kulttuuri rikastuttaa elämää, ja se on nyt selvempää kuin koskaan”. *Helsingin Sanomat*. URL: www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007650193.html
- Kangas, A. & Pirnes, E. (2015). Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. Teoksessa Heiskanen, I., Kangas, A. & Mitchell, R. (toim.): *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*. Tietosanoma.
- Kangas, A. & Vestheim, G. (2012). Institutionalism, cultural institutions and cultural policy in the Nordic countries. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 13 (2), 267–286.
- Kukkonen, L. (8.5.2020). Kolmas lisätalousarvio lisää valtionvelkaa 832 miljoonaa euroa. *Helsingin Sanomat*. URL: www.hs.fi/politiikka/art-2000006501429.html
- Kuorikoski, J. (2020). Tiede kriisissä – tieteen kriisi? *Tieteessä Tapahtuu*, 5/2020, 56–57.
- Lukukeskus (2020). *Poikkeuskevät on saattanut suomalaiset kirjallisuuden pariin*. URL: www.lukukeskus.fi/news/poikkeuskevat-on-saattanut-suomalaiset-kirjallisuuden-pariin/
- Mankkinen, J. (24.11.2020). Suljetaanko kulttuurilaitokset taas kirjastoista elokuvateattereihin? Ateneumin Marja Sakari: ”Toivomme, että museot voisivat pysyä auki”. *YLE uutiset*. URL: www.yle.fi/uutiset/3-11663168
- Music Finland (2020a). *Musiikkialan tilannekuva*. URL: www.musicfinland.fi/fi/tutkimukset/musiikkialan-tilannekuva-2020-paeivittyy-lokakuu
- Music Finland (2020b) *Music Finland avaa tuen musiikkivientiin poikkeusoloissa*. URL: www.musicfinland.fi/fi/kuulumisia/music-finland-avaa-tuen-musiikkivientiin-poikkeusoloissa
- Nevalainen, A. (2020). Musiikkialaa uhkaa mursertava lasku – Ministeri Saarikko kutsuu Paula Vesalan ja muut alan toimijat tapahtuma-alan pelastusryhmään. *Yle uutiset* 22.10.2020. URL: www.yle.fi/uutiset/3-11606991
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2017). *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu- ja 2017:20.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020a). *Muutoksia koronaviruspandemian vuoksi asetettuihin rajoituksiin 1. kesäkuuta*. URL: www.minedu.fi/-/10616/muutoksia-koronaviruspandemian-vuoksi-asetettuihin-rajoituksiin-1-kesakuuta
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020b). *Kulttuurille ja taiteelle korona-avustuksina lähes 21 miljoonaa*. URL: www.minedu.fi/-/kulttuurille-ja-taiteelle-korona-avustuksina-lahes-21-miljoonaa
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020c). *Kulttuurin ja taiteen yhteisöille lähes 11 miljoonaa euroa korona-avustuksina*. URL: www.minedu.fi/-/kulttuurin-ja-taiteen-yhteisöille-lahes-11-miljoonaa-euroa-korona-avustuksina

- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2020d). *Opetus- ja kulttuuriministeriöltä yli 7 miljoonaa euroa turvaamaan kulttuuritapahtumia*. URL: www.fi/-/opetus-ja-kulttuuriministeriolta-yli-7-miljoonaa-euroa-turvaamaan-kulttuuritapahtumia
- Pyykkönen, M. (2014). *Ylistetty yrittäjyys*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi.
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2014). *Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013*. Tilastokeskus.
- Saukkonen, P. (2014). *Vankka linnake, joustava sopeutuja vai seisova vesi? Suomalaisen kulttuuripoliittikan viimeaikainen kehitys*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen verkkojulkaisuja 23/2014.
- Serafini, P. & Novosel, N. (2020). *Culture as care: Argentina's cultural policy response to Covid-19*. *Cultural Trends*. DOI: 10.1080/09548963.2020.1823821
- Sirkuksen tiedotuskeskus (5.5.2020). *Tuloksia sirkuksen alan koronakyselyistä*. URL: www.sirkusinfo.fi/2020/05/tuloksia-sirkuksen-alan-koronakyselyista/
- Taiteen edistämiskeskus (2020a). *Taike jakoi 533 korona-apurahaa ensimmäisellä hakukierroksella*. URL: www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1312114
- Taiteen edistämiskeskus (2020b). *Taike jakoi luoville aloille korona-apurahoja 8,7 miljoonaa*. URL: www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1316227
- Tanssin Tiedotuskeskus (2020). *Korona on aiheuttanut tanssin kentälle dominoefektin, jonka vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen*. URL: www.danceinfo.fi/artikkelit/korona-on-aiheuttanut-tanssin-kentalle-dominoefektin-jonka-vaikutukset-ulottuvat-pitkalle-tulevaisuuteen/
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2020). *Koko maan epidemiatilanne on heikentynyt merkittävästi lyhyessä ajassa*. URL: www.thl.fi/fi/-/koko-maan-epidemiatilanne-on-heikentynyt-merkittavasti-lyhyessa-ajassa?redirect=%2Ffi%2Fweb%2Finfektiotaudit-ja-rokotukset%2Fajankohtaista%2Fajankohtaista-koronaviruksesta-covid-19%2Ftilannekatsaus-koronaviruksesta
- Tilastokeskus (2020). *Koronakriisi iski voimakkaasti esittäviin taiteisiin*. Uutinen 30.9.2020. URL: www.stat.fi/uutinen/koronakriisi-iski-voimakkaasti-esittaviin-taiteisiin
- TINFO (2020a). *Mitä korona tarkoittaa teatterin ekosysteemille?* URL: www.tinfo.fi/fi/Mita_korona_tarkoittaa_teatterin_ekosysteemille
- TINFO (2020b). *Koronakevään tuhot teattereissa*. Blogikirjoitus 19.11.2020. URL: www.tinfo.fi/fi/Koronakevaan-tuhot-teattereissa
- Tulevaisuusvaliokunta (2020). *Koronapandemian hyvät ja huonot seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2020.
- Tupala, R. (2020). *Mistä rahoitusasemasta Suomi lähti koronakriisiin?* URL: www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/mista-rahoitusasemasta-suomi-lahti-koronakriisiin/
- UNESCO (2020). *Culture in crisis. Policy guide for a resilient creative sector*. UNESCO.
- Valtiovarainministeriö (2020a). *”Uusi normaali” puhutti 12.5. järjestetyissä poikkeusajan dialogeissa*. URL: www.vm.fi/-/uusi-normaali-puhutti-12-5-jarjestetyissa-poikkeusajan-dialogeissa
- Valtiovarainministeriö (2020b). *Hallitus päätti vuoden 2020 viidennestä lisätalousarvioesityksestä*. URL: www.vm.fi/-/10616/hallitus-paatti-vuoden-2020-viidennesta-lisatalousarvioesityksesta
- Valtiovarainministeriö (2020c). *Hallitus päätti vuoden 2020 seitsemännestä lisätalousarvioesityksestä*. URL: www.valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-vuoden-2020-seitsemannesta-lisatalousarvioesityksesta
- Valtioneuvosto (2019). *Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma*. URL: www.julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931
- Valtioneuvosto (2020a). *Koronapandemian vaikutukset kulttuurialalla. Raportti kyselyn vastauksista*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto.
- Valtioneuvosto (2020b). *Koronapandemian vaikutukset kuntien kulttuuritoimintaan*. Opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto.
- Valtioneuvosto (2020c). *Hallitus päätti vuoden 2020 toisesta lisätalousarvioesityksestä sekä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021–2024*. URL: www.valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-vuoden-2020-toisesta-lisatalousarvioesityksesta-seka-julkisen-talouden-suunnitelmasta-vuosille-2021-2024
- Valtioneuvosto (2020d). *Hallitus päätti vuoden 2020 neljännestä lisätalousarvioesityksestä*. URL: www.valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-vuoden-2020-neljannesta-lisatalousarvioesityksesta
- Wirén, M., Westerholm, T. & Liikamaa, A. (2020). *Tapahtumateollisuuden toimialatutkimus 2020 osa 2*. URL: www.tapahtumateollisuus.fi/wp-content/uploads/2020/09/Tapahtumateollisuuden-toimialaraportti-2020_osa-2_high.pdf

Loppuviitteet

1. Kiitämme Kulttuuripoliitikan tutkimuskeskus Cuporen johtajaa Marjo Mäenpäättä, erikoistutkija Maria Hirvi-Ijästä ja erikoistutkija Sari Karttusta ansiokkaista huomioista tekstiämme koskien.
2. Tapahtumateollisuus on taide- ja kulttuurialoja sisältävä mutta laajempi käsite, joka viittaa tapahtumien järjestämiseen liittyvään ammattimaiseen ja elinkeinotoimintaan, josta syntyy liikevaihtoa. <https://www.tapahtumateollisuus.fi/mita-on-tapahtumateollisuus/> (haettu 7.12.2020)
3. Pandemia voi myös vahvistaa jo olemassa olevia, kulttuuripoliittista järjestelmää uhkaavia tekijöitä, joita ovat esimerkiksi yleinen julkisen talouden tila sekä rahapelitoiminnan tuottojen kohtalo.
4. Arkkitehtuurin tiedotuskeskus Archinfo käsitteli OKM:n koronakyselyn arkkitehtuurin alan vastaukset ja laati niistä raportin. Frame analysoi OKM:n koronakyselyn visuaalisten taideteiden osalta, Sirkuksen tiedotuskeskus sirkusalan osalta, Tanssin Tiedotuskeskus tanssin osalta Teatterin tiedotuskeskus TINFO teatterin osalta.
5. Säätiöt ovat toteuttaneet myös monia kohdennettuja koronatoimenpiteitä kuten ylimääräisiä apurahahakujia.
6. Tätä ennen toukokuun alussa hallitus päätti vuoden 2020 kolmannesta lisätalousarvioesityksestä, joka keskittyi yritysten rahoitustilanteen helpottamiseen ja koronaviruksen hallinnan ja torjunnan kustannuksiin, ja kesäkuun alussa neljännestä lisätalousarvioesityksestä, jonka osana tuettiin esimerkiksi peruspalvelujen järjestämistä kunnissa (Kukkonen, 2020; VN, 2020d). Syyskuussa annetut viides ja kuudes lisätalousarvioesitys keskittyivät ”välttämättömiin määrärahatarpeisiin” kuten väliaikaiseen epidemiakorvaukseen sekä koronatestauksen kustannuksiin (VM, 2020b).